

Миславський В. Н.

Харківська державна академія культури

ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ШУБА НА ПОСАДІ ГОЛОВИ ПРАВЛІННЯ ВУФКУ В 1927–1928 РОКАХ

УДК 791.6:061.1(477) «1927/1928»: 929 Шуб

Миславський В. Н. Діяльність Олександра Шуба на посаді голови правління ВУФКУ в 1927–1928 роках. Однією з малодосліджених сторінок історії українського кіно залишається діяльність організаторів кінорежисурного і їх вплив на розвиток українського кіномистецтва. У статті на матеріалі маловідомих публікацій в українській пресі 1920–1930-х рр. висвітлюється вплив діяльності О. Шуба на посаді голови правління Всеукраїнського фотокіноуправління на розвиток українського кінематографа 1920-х років, а також розглядаються політичні чинники, які впливали на цей процес. Діяльність О. Шуба під час його керівництва ВУФКУ була досить суперечливою. У своїх публічних виступах він часто приводив нездійсненні обіцянки. Але разом із тим він зробив і багато позитивного для розвитку українського кінематографа. Пропоноване дослідження не претендує на повноту. У статті окреслено коло проблем процесу українського кінорежисурного, пов'язаних з діяльністю О. Шуба на посаді голови правління ВУФКУ, які, безумовно, потребують подальшої розробки.

Ключові слова: історія кіно, УРСР, ВУФКУ, кінорежисура. **Миславский В. Н. Деятельность Александра Шуба в должности председателя правления ВУФКУ в 1927–1928 годах.**

Одной из малоисследованных страниц истории украинского кино остается деятельность организаторов кинопроизводства и их влияние на развитие украинского киноискусства. В статье на материале малоизвестных публикаций в украинской прессе 1920–1930-х гг. освещается влияние деятельности Александра Шуба на посту председателя правления Всеукраинского фотокіноуправління на развитие украинского кінематографа 1920-х годов, а также рассматриваются политические факторы, которые влияли на этот процесс. Как известно, ВУФКУ находилось в прямом подчинении Народному комиссариату образования УССР, и, естественно, все кадровые перестановки управленческого состава украинского кинематографического производства производились по решению вышестоящей организации. Таким образом, в зависимости от того, кто занимал руководящий пост народного комиссара просвещения, зависели и ориентиры работы ВУФКУ и его руководства. Деятельность А. Шуба во время его руководства ВУФКУ была достаточно противоречивой. В своих публичных выступлениях он зачастую приводил невыполнимые обещания. Но вместе с тем он сделал и много положительного для развития украинского кінематографа. Предлагаемое исследование не претендует на полноту. В статье очерчен круг проблем процесса украинского кинопроизводства, связанных с деятельностью Александра Шуба в должности председателя правления ВУФКУ, которые, безусловно, нуждаются в дальнейшей разработке.

Ключевые слова: история кино, УССР, ВУФКУ, кинопроизводство.

Mislavskiy V. Activities conducted by Aleksandr Shub while in office as AUPhCA Chairman in years 1927–1928. Activities undertaken by film production policymakers and their influence on the development of Ukrainian film industry still remain an underexplored chapter in the history of Ukrainian cinematography. Based on the vast number of little-known publications in the Ukrainian media of the 1920's–1930's, the present article addresses the influence of Aleksandr Shub's activities undertaken during his chairmanship of All-Ukrainian Photo and Cinema Administration (AUPhCA) on the development of Ukrainian film production in the 1920's, and contemplates the political factors affecting this process. AUPhCA was directly subordinated to the People's Commissariat for Education of USSR, so, naturally, any reshuffle of managerial staff at the Ukrainian Cinema Administration was subject to approval by a higher authority. Therefore, objectives of AUPhCA management were dictated by the People's Commissar of Education currently being in office. Activities conducted by Aleksandr Shub while in office of AUPhCA Chairman were quite controversial. He used to make

a parade of his work, and sometimes evidently overrated his capability as chairman of the cinema administration. He often made unrealistic promises in his public speeches. However, his contribution to the development of the Ukrainian cinematography should not be underestimated. Although Shub held office of AUPhCA chairman for less than one year, he managed to introduce a policy of transparent and close cooperation with the cinema community, normalize the relations with cinema enthusiasts from the Soviet Cinema Society of Friends, and engage their best representatives in the Ukrainian film production. He exerted effort to organizing collective cinema nights and discussions of masterpieces of world cinematography. One of the highlights of his work was provision of cine equipment and cine film to cinema enthusiasts.

On the other hand, Shub curtailed the “Ukrainization” processes launched by his predecessor Khelmino, as he believed the ban on hiring Russian directors and accepting screenplays from the Russian writers to be an excessive measure. Shub reckoned that development of the Ukrainian cinematography should be in line with guidelines of the communist party, assuming that propaganda and agitation were the essential objectives of socialist art in general, and of cinematography in particular. Moreover, he presumed that national identity of the Ukrainian cinematography should not be strictly limited to the Ukrainian themes and filmmakers.

In the course of his chairmanship of AUPhCA, Shub resumed the practice of inviting film-makers from RSFSR to produce Ukrainian films. These actions sparked a backlash among some Ukrainian directors, editors and screenplay writers. However, it was Shub who invited Dziga Vertov to work at AUPhCA after the latter was fired from the Russian Sovkino. And it was during Vertov's work for AUPhCA when he produced one of his best films – “Man with a Movie Camera”.

At the same time, Shub expressed strong dissent from placement of Ukrainian cinematography under control of a single center in Moscow. In his opinion, such modification would incur loss of independence of the national film industries and further prohibition of national cinematography in each individual republic. The Chairman considered making cinematography a source of revenue to be a fundamentally erroneous approach, because cinema should in the first place be a powerful instrument in hands of the party and the Soviet state for acculturation of the population.

Shub also bluntly rejected the idea of withdrawing cinematography of the Soviet Union, including the Ukrainian SSR, from subordination to the Ministry of Education, and placing it under control of the All-Union Council of National Economy. In his public speech he emphasized that adoption of the regulation introduced at the All-Union Cinema Conference in Moscow in December 1927 would be a huge mistake.

Another valuable contribution Shub made during his chairmanship is containment of a years-long conflict between AUPhCA and the All-Ukrainian Council of Trade Unions. Conclusion of a new cooperation agreement between these organizations allowed arranging film supply to hundreds of workmen's clubs all over Ukraine.

Mutual blockade of AUPhCA and Sovkino was finally lifted owing to Shub's effort, which enabled broader distribution of the Ukrainian films in RSFSR and other republics.

Shub initiated abolition of a cumbersome film distribution system based on coefficients. He made a statement of his intentions at the II Plenum of All-Ukrainian Committee of Art Workers held in November 1927. This complicated system was eliminated later on, which eventually spurred the development of the film-making industry in Ukraine.

The principle of film-making thematic plans formulation and public discussion was introduced during Shub's term in office. From then onward, creative plans of the Ukrainian cinematography

were made public, which guarded film-makers against unforeseen mistakes and blunders in repertoire planning.

Research prospects for the given topic. The present study does not claim to be complete. The article outlines the problems faced by the Ukrainian cinematography in connection with activities undertaken by Aleksandr Shub while in office as AUPhCA Chairman, and there is no doubt that these problems require further investigation. We believe that analysis of activities conducted by other policymakers of the Ukrainian cinematography in the 1920's–1930's, such as I. Vorobiov and V. Prokofiev, is a prospective way of filling the blanks in the history of Ukrainian cinema.

Keywords: history of cinematography, Ukrainian SSR, AUPhCA, film production, cartoon animation.

Постановка проблеми. Однією з малодосліджених сторінок історії українського кіно залишається діяльність організаторів кіновиробництва і їх вплив на розвиток українського кіномистецтва. Особливо помітними є білі плями в науковому осмисленні 1920-х років, хоча робіт, присвячених українському кінематографу цього періоду, чимало.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомий внесок у дослідження історії українського кіно зробили в 1950–1970-х роках українські кінознавці, зокрема Г. В. Журов [4], А. А. Роміцин [15], І. С. Корнієнко [6], О. О. Шимон [17] та інші. 1986 року вийшла з друку колективна праця «Історія українського радянського кіно. 1917–1930 рр.» [5]. Але в роботах названих авторів не висвітлювалася діяльність організаторів кіновиробництва в українському кінематографі 1920-х років. Це питання не стало об'єктом окремого дослідження монографічного рівня, що також свідчить про **актуальність обраної теми**. Згадана тема й сьогодні не набула поширення в наукових колах, що закономірно позначилося на відсутності спеціальних робіт. Дві фундаментальні праці, присвячені історії українського кіно, видані у другій половині 2000-х років, а саме: монографія Л. Госейка [2] та колективне дослідження «Нариси з історії кіномистецтва України» [9], також оминули увагою процес випуску анімаційних фільмів — усупереч бурхливому розвитку цієї сфери кіновиробництва в Україні в 1920-х роках. Лише кінознавець О. Мусієнко-Фортунська у своїх роботах висвітлює діяльність організаторів кіновиробництва П. Нечеси [7] і З. Хелмна [8].

Мета статті — дослідити вплив діяльності голови правління Всеукраїнського кінофотоуправління О. Шуба на розвиток українського кінематографа в 1920-х роках, а також розглянути політичні чинники, що впливали на цей процес.

Вклад основного матеріалу дослідження. 1926 рік став переломним для української кінематографії в якісному і кількісному відношенні. Перш за все, слід відзначити великий вплив у кінематограф українських літературних сил. Для написання сценаріїв запрошуюються найскравніші представники українських літературних кіл: поет М. Бажан, письменники Г. Шкурूपій, Г. Епик, М. Панченко, Ю. Яновський, прозаїк і драматург В. Радис. У режисуру приходять О. Довженко,

А. Кордюм і березилівець Ф. Лопатинський. Також 1926 рік став стартовим майданчиком для українських операторів, серед яких у першу чергу слід відзначити Д. Демуцького, О. Калужного, М. Бельського, Й. Гудиму. Короткочасний період масового приходу в кінематограф українських письменників на посади сценаристів, редакторів, журналістів можна визначити як процес «українізації» кіномистецтва.

Підйом українського кіно, що намітився в 1924 році, з середини 1927 року розпочинає сходити нанівець. У березні 1927 року виходить у відставку нарком освіти України О. Шумський, який обіймав цей пост з 14 березня 1924 року. Саме О. Шумський призначив головою правління Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ) З. Хелмна, який зробив чимало у справі українізації кінематографу. З березня 1927 року посаду наркома освіти обіймає М. Скрипник. У зв'язку з цим призначенням відбуваються зміни і в керівництві ВУФКУ. 28 травня 1927 року з посади голови правління ВУФКУ знімають З. Хелмна, а на його місце призначають О. Шуба (з 11 грудня 1926 р. зам. голови правління ВУФКУ).

Ці кадрові перестановки М. Скрипник пояснював тим, що керівництво З. Хелмна, на думку громадськості, профспілок працівників мистецтв, кінопрацівників і сценаристів, направлено було, головним чином, на отримання прибутку і поставило ВУФКУ на шлях комерції. «Ми перевірили у себе на Політбюро ЦК КП(б)У цю лінію ВУФКУ, — зазначав Скрипник, — зробили необхідні вказівки <...> а Хелмно ми зняли, і замінили іншим товаришем» [13: 185].

Однак призначення О. Шуба головою правління ВУФКУ мало як позитивні, так і, більшою мірою, негативні наслідки для української кінематографії. Після зміщення З. Хелмна ще деякий час тривають процеси «українізації» кіно. 29 травня 1927 року колегія наркомосу України затверджує «Резолюцію про мистецьку роботу ВУФКУ», прийняту раніше на кінонаradі під керівництвом попереднього голови правління З. Хелмна. Суть цієї резолюції зводилася до прийняття рішучих заходів щодо вдосконалення ідеологічного та художнього керівництва постановкою картин і посилення цього напрямку діяльності ВУФКУ новими працівниками — головним чином, українськими літераторами і художниками [14]. 14 листопада 1927 року, коли розглядалися підсумки виконання ВУФКУ директив наркомосу по «українізації», питання запрошення українських письменників на постійну сценарну роботу було одним із головних [16: 21, 22].

Після прийняття правління О. Шуба разом зі своїми однодумцями намагався всіляко опорочити метод керівництва З. Хелмна. У серпні 1927 року на нараді, присвяченій організації в Києві Товариства друзів радянського кіно (ТДРК), були заслухані доповіді представників ВУФКУ О. Шуба про курс відомства на тісну співпрацю

з кіно громадськістю, а також Л. Могилевського про розвиток кіногромадськості в Союзі і ненормальні взаємовідносини колишнього правління ВУФКУ з українською громадськістю [1].

Усі заходи з «українізації» кінематографа, вжиті З. Хелмном, на думку його наступника, зводилися, головним чином, до того, щоб українська кінематографія ставала все більш і більш українською як за змістом, так і за кількістю працівників ВУФКУ. У своїй доповіді «Перспективи української кінематографії» О. Шуб наводив такі цифри: 85 % сценаристів — українці. З 15 картин, вироблених ВУФКУ в 1926 році, шість на українські теми, а дев'ять на загальні. 1927 року з 31 картини 15 були на українські теми. Тематичний план на 1928 рік передбачав уже 60 % українських тем. З 18 режисерів, які працювали на Одеській кінофабриці, половина була українці [12: 5].

6 грудня 1927 року на Київській кіноконференції О. Шуб критикував тих, хто закликав не брати російських режисерів на роботу і забороняти приймати сценарії у російських письменників. «Хто думав в області кіно згадати пісеньку про московські “задріпанки”, — зазначав у своїй доповіді О. Шуб, — то на такий шлях ВУФКУ не стало, і стати не може, тому що керується у своїй роботі твердими, ясними директивами, даними недавно нашою партією» [12: 5]. Також О. Шуб підкреслював, що власними силами українська кінематографія не зможе забезпечити зростаючі потреби ринку. Чиновник запропонував заповнювати цей дефіцит картинами з інших республік [12: 5]. Нова політика ВУФКУ була підтримана на диспуті «Про шляхи української кінематографії» 9 січня 1928 року в Києві, де також з доповіддю виступив О. Шуб [3].

Нова кадрова політика О. Шуба привела до того, що 1927 року з 17 авторів, чії сценарії були в роботі, п'ятеро були запрошені з РРФСР: Є. Валерська, Д. Мар'ян, В. Маяковский, М. Ердман, В. Юрезанський. Українські літератори були представлені письменниками О. Досвітним, М. Йогансенон, К. Полонніком, М. Яловим.

З восьми режисерів, які прийшли у ВУФКУ 1927 року, троє були з РРФСР: Б. Глаголін, М. Охлопков, М. Большинцов. Серед українських постановників двоє були випускниками Одеського кінотехнікуму: М. Білинський та В. Юнаківський. Режисери П. Долина, М. Шор і О. Соловйов кіноосвіти не мали.

О. Шуб категорично не підтримав ідею виведення кінематографії з підпорядкування наркомосів і переведення її до ведення ВРНГ. У своєму виступі він висловився про помилковість прийняття такої постанови, проект якої представлявся на Всесоюзній кінонаradі в Москві у грудні 1927 року [19].

У той же час у своїй доповіді на Першій всесоюзній партійній нараді з питань кінематографії в березні 1928 року О. Шуб зазначав, що не можна звужувати завдання національних кіноорганізацій до виробництва виключно національних картин [13: 56].

Суперечливою була і його позиція щодо статусу українського кіно. Виступаючи на сторінках журналу «Кіно» як категоричний противник створення єдиного керівного центру радянської кінематографії, він зазначав, що встановлення єдності управління всією союзною кінематографією призведе до руйнування цієї ділянки національної культури, до гегемонії однієї кіноорганізації над усіма іншими [18].

О. Шуб на посаді голови правління ВУФКУ протримався недовго — менше року. Вельми дивним виглядає і його призначення керівником української кінематографії лише через п'ять місяців після призначення заступником голови. На початку березня 1928 року народний комісаріат освіти України видав постанову про звільнення О. Шуба від виконання обов'язків голови правління і переведення його в розпорядження наркомосу. Цією самою постановою на посаду голови правління ВУФКУ призначався І. Воробйов [11; 10].

Висновки. Діяльність О. Шуба була суперечливою. Протягом такого короткого терміну перебування на керівній посаді, він зміг локалізувати конфлікт, що тривав роками між ВУФКУ і Всеукраїнською радою професіональних спілок (ВУРПС) — та закінчився підписанням взаємовигідного договору і поліпшенням постачання клубів фільмами. Також діяльність Шуба сприяла зняттю обопільної блокади ВУФКУ і Радкіно, що дало можливість українським фільмам отримати широкий прокат на території Української РСР та інших республік. Шуб також був ініціатором скасування громіздкої системи прокату за коефіцієнтами. Про це він заявив у своїй доповіді на II Пленумі ВУК Робмису в листопаді 1927 року (ідея О. Шуба реформувати кінопрокат отримала втілення лише у квітні 1929 року).

Перспективи дослідження даної теми. Пропоноване дослідження не претендує на вичерпність. У статті окреслено коло проблем процесу українського кіновиробництва, пов'язаних із діяльністю Олександра Шуба на посаді голови правління ВУФКУ, які, безумовно, потребують подальшого розроблення. Перспективним напрямом, що сприятиме заповненню наявних інформаційних лакун, бачиться аналіз діяльності інших організаторів українського кіновиробництва 1920–1930-х рр., таких як І. Воробйов та В. Прокоф'єв.

Література:

1. ВУФКУ и кинообщественность : [Ред. ст.] // Театр, клуб, кино. — 1927. — № 13 (114). — 1 сентября. — С. 12.
2. Госейко Л. Історія українського кінематографа. 1896–1995 [Текст] : пер. с фр. / Любомир Госейко ; пер. С. Довганюк ; ред., перем. В. Войтенко. — К. : KINO-KOLO, 2005. — 461 с.
3. Диспут про шлях української кінематографії : [Ред. ст.] // Радянське мистецтво. — 1928. — № 1. — 16 січня. — С. 15.
4. Журов Г. В. Розвиток українського кіномистецтва [Текст] / Г. В. Журов. — К. : Мистецтво, 1958. — 44 с.
5. Історія українського радянського кіно [Текст] : в 3 тт. Т. 1 : 1917–1930 / ред. Б. С. Буряк, С. Г. Зінич. — К. : Наукова думка, 1986. — 246 с.
6. Корнієнко І. С. Українське радянське кіномистецтво, 1917–1929 [Текст] : нариси / І. С. Корнієнко. — К. : Вид-во АН УРСР, 1959. — 141 [3] с.
7. Мусієнко-Фортунська О. Керівники ВУФКУ. Сторінки українського кіно [Текст] / О. Мусієнко-Фортунська // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. — К., 2014. — Вип. 15. — С. 161–166.
8. Мусієнко-Фортунська О. Павло Нечеса — організатор кінотовиробництва [Текст] / О. Мусієнко-Фортунська // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. — К., 2011. — Вип. 8. — С. 82–89.
9. Нариси з історії кіномистецтва України [Текст] / Акад. мистецтв України, Ін-т пробл. сучас. мистец. ; [ред.-упоряд. І. Зубавіна]. — К. : Інтертехнологія, 2006. — 862 с.
10. Нове призначення : [Ред. ст.] // Кіно. — 1928. — № 3 (39). — Березень. — С. 14.
11. Новий голова Правління ВУФКУ // Кіно-вісти. Бюлетень ВУФКУ. Київський відділ. — 1928. — № 4. — 5 березня. — С. 1.
12. О. Шуб. Перспективи української кінематографії // Культура і побут. — 1927. — № 48. — 17 грудня. — С. 4–5.
13. Пути кино. Первое всесоюзное партийное совещание по кинематографии / под ред. Б. С. Ольховского. — М. : Театинопечат, 1929. — 266 с.
14. Резолюція по доповіді ВУФКУ про господарчий та фінансовий план на 1926/27 р. : Витяг з протоколу Колегії НКО УСРР № 28 від 18 жовтня 1927 р. // Бюлетень Наркомосвіти. — Х., 1927. — № 43 (79). — 1–5 листопада. — Арт. 654.
15. Роміцин А. А. Українське радянське кіномистецтво [Текст] : нариси / А. А. Роміцин. — К. : Вид-во акад. наук УРСР, 1959. — 227 с.
16. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 7. Спр. 251. Арк. 21, 22 зв.
17. Шимон А. А. Страницы биографии украинского кино [Текст] / А. А. Шимон. — К. : Мистецтво, 1974. — 151 с.
18. Шуб О. Справи кіно : (до Всесоюз. парт-кіно-наради) / О. Шуб // Кіно. — 1927. — № 21/22 (33/34). — Листопад. — С. 1.
19. Шуб О. Шкідлива постанова / О. Шуб // Кіно. — 1928. — № 1 (37). — Січень. — С. 1.

References:

1. VUFKU i kinoobshchestvennost (Editorial). *Teatr, klub, kino*, 1927, no. 13(114), September 1, pp. 12.
2. Hosenko L. *Istoria Ukrain's'kogo kinematografa. 1896–1995*. Translated by S. Dovganyuk. Ed. and introductory by V. Voitenko. Kyiv, KINO-KOLO Publ., 2005, 461 p.
3. *Dysput pro shljah ukrai'ns'koi' kinematografii'* (Editorial). *Radyans'ke mystetstvo*, 1928, no. 1, January 16, pp. 15.
4. Zhurov G. V. *Rozvytok ukrai'ns'kogo kinomystetstva*. Kyiv, Mystetstvo Publ., 1958, 44 p.
5. *Istoria ukrains'kogo radyans'kogo kino (in 3 vol.)*. Vol. 1 : 1917–1930. B. S. Buriak and S. G. Zinich (Ed.). Kyiv, Naukova dumka Publ., 1986, 246 p.
6. Kornijenko I. S. *Ukrai'ns'ke radjans'ke kinomystetstvo, 1917–1929 (narysy)*. Kyiv, AN URSSR Publ., 1959, 141 (3) p.
7. Musijenko-Fortuns'ka O. *Kerivnyky VUFKU. Storinky ukrai'ns'kogo kino*. *Naukovyj visnyk Kyi'vs'kogo nacional'noho universytetu teatru, kino i telebachennja imeni I. K. Karpenka-Karogo*. Kyiv, 2014, issue 15, pp. 161–166.
8. Musijenko-Fortuns'ka O. *Pavlo Nechesa — organizator kinovyrobnyctva*. *Naukovyj visnyk Kyi'vs'kogo nacional'noho universytetu teatru, kino i telebachennja imeni I. K. Karpenka-Karogo*. Kyiv, 2011, issue 8, pp. 82–89.
9. Zubavina I. (editor and compiler). *Narysy z istorii' kinomystetstva Ukrai'ny. Akad. mystetv Ukrai'ny, In-t probl. suchas. mystec*. Kyiv, Intertehnologija Publ., 2006, 862 p.
10. *Nove pryznachennja* (Editorial). *Kino*, 1928, no. 3 (39), March, pp. 14.
11. *Novyj golova Pravlinnja VUFKU. Kino-visty. Bjuletен' VUFKU*. Kyi'vs'kij viddil, 1928, no. 4, March 5, pp. 1.
12. O. Shub. *Perspektyvy ukrai'ns'koi' kinematografii'*. *Kul'tura i pobut*, 1927, no. 48, Desember 17, pp. 4–5.
13. Ol'hovskij B. S. (Ed). *Putykyno. Pervoe vsesoznoje partyjnoe soveshhanje po kynematografyyu*. Moscow, Teakynopechat' Publ., 1929, 266 p.
14. *Rezoljucija po dopovidi VUFKU pro gospodarchij ta finansovyj plan na 1926/27 r. : Vytjag z protokolu Kolegii'NKO USSR № 28 vid 18 zhovtnja 1927 r. Bjuletен' Narkomosvity*. Kharkiv, 1927, no. 43 (79). November 1–5, art. 654.
15. Romicyn A. A. *Ukrai'ns'ke radjans'ke kinomystetstvo : narysy*. Kyiv, Akad. nauk URSSR Publ., 1959, 227 p.
16. CDAVO Ukrai'ny. F. 166, op. 7, spr. 251, ark. 21, 22 zv.
17. Shimon A. A. *Stranitsy biografii' ukrainskogo kino*. Kyiv, Mystetstvo Publ., 1974, 151 p.
18. Shub O. *Spravi kino : (do Vsesoyuz. part-kino-naradi)*. *Kino*, 1927, no. 21/22 (33/34), November, pp. 1.
19. Shub O. *Shkidlyva postanova*. *Kino*, 1928, no. 1 (37), January, pp. 1.

Рецензент статті: Драч І. С.,
доктор мистецтвознавства, професор,
проректор з наукової роботи,
Харківський національний університет мистецтв
ім. І. П. Котляревського

Стаття надійшла до редакції 02.10.2016